

Уради нешто док си омладина!

Млади
истраживачи
Србије
Волонтерски сервис Србије

Пројекат „Уради нешто док си омладина! – средњовековни у истраживању и стварању новоге историје“ финансира Министарство омладине и спорта, Република Србија

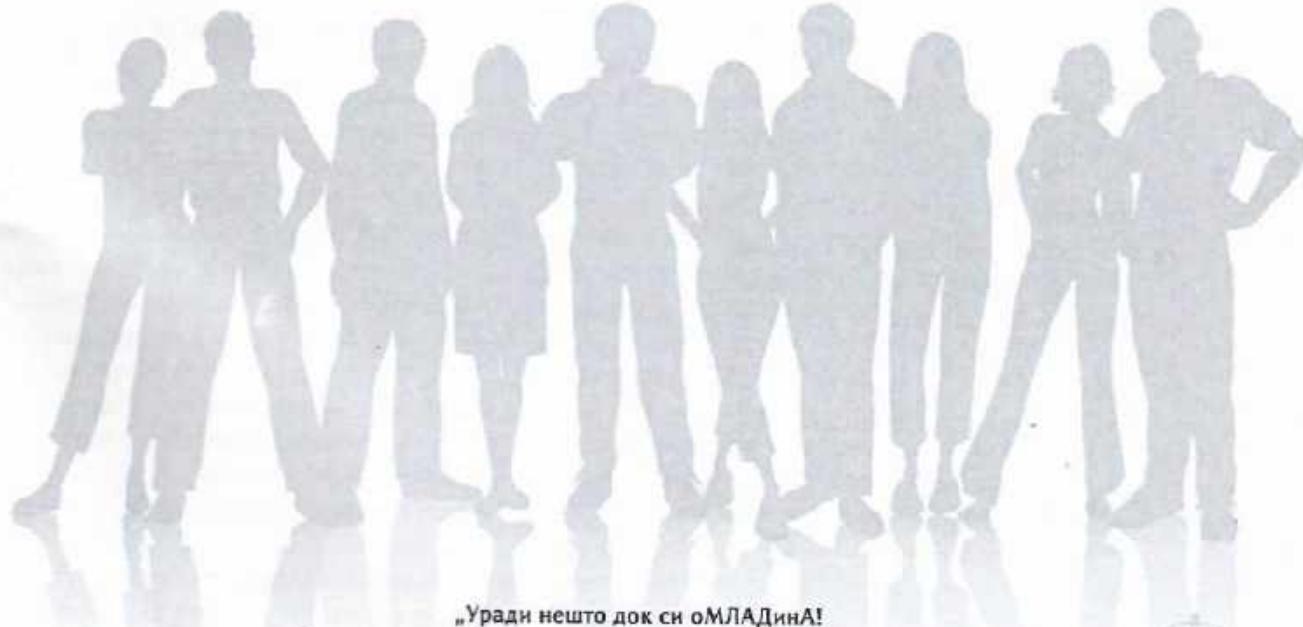
Уради нешто докси оМЛАДИНА!

Млади
истраживачи
Србије
www.mis.org.yu

Y-U
EURO CLIO

ПРИКАЗИ РАДОВА и ПРИЧЕ О ПРОМЕНАМА
учесника Наградног конкурса за ученике средњих школа „Сусрети с прошлоПрошлоДинА”

Октобар, 2009. године

„Уради нешто докси оМЛАДИНА!

Средњошколци у истраживању и стварању модерне историје“

Програм јачања капацитета удружења младих

Министарство омладине и спорта – Република Србија

Република Србија
МИНИСТАРСТВО
ОМЛАДИНЕ
И СПОРТА

Ставови изражени у овој публикацији искључивају се одговорност аутора и његових
сарадника и не представљају нужно званичан став Министарства омладине и спорта.

„Уради нешто док си оМЛАДИНА!

Прикази радова и приче о променама
учесника Наградног конкурса за ученике средњих школа
„Сусрети с прошлешћу”

Издавач:

Млади истраживачи Србије
Булевар уметности 27
11070 Нови Београд
+381 11 311 13 14
office@mis.org.rs
www.mis.org.rs

За издавача:

Тања Петровић

Уредник:

Душица Трнавац

Аутори:

Јелена Поповић, *сврчни сарадник*
Милена Таталовић, *млађи сарадник*
Чланови АЛУМНИ групе „Сусрети с прошлешћу”

Прелом:

Студио Авангарда, Нови Београд

Штампа:

Алта Нова, Земун

Тираж:

150 примерака

Публикација је резултат пројекта „Уради нешто док си оМЛАДИНА!

Средњошколци у истраживању и стварању модерне историје”

Пројекат је финансиран из буџета Републике Србије – Министарство омладине и спорта

УВОД

„...Промена? Од сада верујем! Верујем да, ако се поштудим, могу да своје снове претворим у реалност, без обзира на очекивања других и величину конкуренције. Сада знам да се не шреба плашиши оног што нас очекује, нити смишљаш због резултата нашеј труда. Потребно је да искоришћујемо оног што се од нас тражи и да волимо оно што радимо, тада ће се сигурно наћи неко ко ће то умети да ценi...“

Владан Јаниловић, члан АЛУМНИ групе „Сусрећи с прошлочију“

„Уради нешто док си оМЛАДина! – средњошколци у истраживању и стварању модерне историје“, назив је једног пројекта Младих истраживача Србије, којим се обраћамо нашој циљној групи и корисницима програма за младе. У реализацији пројектних активности са нама сарађује Удружење за друштвену историју – ЕУРОКЛИО, чији је пројекат „Наградни конкурс за ученике средњих школа Сусрећи с прошлочију“ био наша инспирација и полазна основа.

Пројекат „Уради нешто док си оМЛАДина!“, својој циљној групи и корисницима програма за младе нуди неколико различитих улога:

- могу да учествују на Наградном конкурсу *Сусрећи с прошлочију*, ако су средњошколци,
- могу да буду „модели и инспиратори млађима“, ако су бивши учесници *Сусрећи с прошлочију*,
- могу да осмисле идеју за локалну акцију и да је, уз нашу помоћ, спроведу у дело.

Овим пројектом, који подржава Министарство омладине и спорта Републике Србије, желимо да допринесемо остварењу једног од циљева дефинисаних Националном смишљајом за младе

у Србији, а то је: *подстичање изузетних испољавања и посветитељства младих у различитим областима*.

Читајући ову публикацију упознаћете се са радовима младих аутора који су током протеклих шест година учествовали и побеђивали на Наградном конкурсу за ученике средњих школа *Сусрећи с прошлочију*. Захваљујући стручном сараднику на пројекту, професорки историје и ауторки *Сусрећи с прошлочију*, Јелени Поповић, направљен је приказ конкурса по годинама и темама. За приказе победничких радова заслужна је Милена Таталовић, млађа сарадница на пројекту и једна од победница првих *Сусрећи с прошлочију*. Аутори, чије смо радове приказали и публиковали, поделили су са нама и своје утиске о променама које су доживели током учешћа на овом конкурсу.

Више од тога – они су изразили вољу да своја искуства и знања поделе и са садашњим средњошколцима, заинтересованим да све, а надамо се и наредних школских година, истражују модерну историју Србије.

Ауторе радова који су приказани у овој публикацији назвали смо АЛУМНИ група „Сусрећи с прошлочију“. Кроз наш пројекат њих 20 је већ

прошло обуку вршњачке едукације. Оно што даље следи су сусрети са средњошколцима и активности у локалним заједницама.

Верујемо да ће искуства ових младих, успешних људи и њихова постигнућа, представљена у

виду кратких приказа њихових конкурсних радова мотивисати и друге, садашње и будуће средњошколце, да покушају исто. Верујемо, такође, да ће наша мисија са оваквим младим људима још дуго потврђивати разлог због којег и постојимо.

Млади истраживачи Србије

Душица Трнавац

У Београду, октобар 2009. године

Наградни конкурс за ученике средњих школа

СУСРЕТИ С ПРОШЛОШЋУ

Када смо у јесен 2003. године први пут позвали средњошколце да крену у сусрет прошлости, учинили смо то верујући да ћемо им показати да историја може да буде занимљива. Да историја није само памћење датума и важних догађаја, већ много више од тога: трагање за остацима давно прошлих времена, њихово упоређивање, критичко промишљање и на крају закључивање. Надали смо се да ће *Сусреши с прошлошћу* освежити постојећу школску праксу и показати да се историја може учити и тако што би се самостално истраживала.

Сусреши с прошлошћу су од почетка били намењени свим средњошколцима који су радознали, упорни и спремни да своје слободно време посвете историји. Средњошколцима који су довољно храбри да уобичајене представе о прошлости доведу у питање, да понуде другачије, своје тумачење и поткрепе га чарстим аргументима. *Сусреши с прошлошћу* не трагају за „правом“ верзијом прошлих догађаја, једном истином која се не би смела нити могла оспоравати. Напротив, верујемо да је прошлост обожена многим тумачењима и да се може разумети једино ако се узму у обзир све њене боје.

У средишту пажње *Сусреши с прошлошћу* су, пре свега, људи, обичан човек и његово друштвено окружење. Догађаје великог формата, оне који се збивају на политичкој сцени и које обликују државни интереси и међународни односи, схватамо као оквир у којем се одвија живот појединца. Померајући фокус са догађајне, политичке историје на историју свакодневице, *Сусреши с прошлошћу* желе да афирмишу друштвени и културни аспект прошлости у којем су управо „мали људи“ главни актери.

Истраживање друштвене и културне историје захтеван је и веома одговоран задатак. Свесни тога, као и чињенице да се у улоги истраживача налазе средњошколци, историчари-почетници, *Сусреши с прошлошћу* их упућују да своја истраживања просторно вежу за сопствено окружење, а временски сместе у период друге половине 19. и, посебно 20. века. Архиви, библиотеке, музеји и спомен куће широм Србије, сећања старијих, али и породични албуми, бележнице, исправе и предмети крију обиље драгоценних података помоћу којих се може реконструисати прошлост. Та грађа је средњошколцима на дохват руке и, често, много доступнија него што мислимо.

Сусреши с прошлошћу су наша улазница за EUSTORY History Network, међународну мрежу која има јединствену вредност. Она окупља 22 европске државе, чије историје, између остalog, обележавају чести међусобни сукоби и бројна нерешена питања. Испод EUSTORY кишобрана данас стоје 22 невла-

учење путем
истраживања

културна перспектива

развојуждјање
прошлости

локална историја XX века

дине организације, различите по структури, визији и циљевима, које већ годинама успешно разменују искуства и идеје, уче једне од других и равноправно учествују у реализацији заједничких пројекта. EUSTORY је велики педагошки подухват који укључује ђаке, наставнике, школе, невладине организације и организаторе наградних конкурса из историје, попут *Сусрета с прошлом*. Он подстиче младе Европљане да дискутују и критички размишљају о националној и европској прошлости, сагледавајући је увек из различитих углова. Полазећи са тих позиција, EUSTORY промовише вредности савременог грађанског друштва, пре свега културу дијалога и грађански активизам. Удружење за друштвену историју-ЕУРОКЛИО из Београда, организатор *Сусрета с прошлом*, са поносом истиче своје чланство у EUSTORY мрежи.

Удружење за друштвену историју – ЕУРОКЛИО

Сусрети с прошлешћу 2003/2004

СЕЋАЊА НА ДЕТИЊСТВО

Прве Сусрете с прошлешћу организовали смо у школској 2003/2004. години. Позвали смо средњошколце да крену трагом давно прошлих детињстава генерација које су рођене и које су одрастале у време ратова или почетком и средином 20. века; да се запитају и сазнају како су се деца некада играла, школовала се, облачила, од чега су боловала и како су их лечили, како су се према њима односили старији чланови породице, а како она према њима... Без обзира што је тема блиска средњошколцима, јер могу да је ослоне и упореде са сопственим искуствима, она је у исто време и вома изазовна: широка је и пружа обиље истраживачких могућности и обиље грађе.

Детињство у гимназијском клубу у Београду за време Другог светског рата
Лидија Пејчиновић

Проучавајући детињство београдских гимназијалаца у пероду од почетка рата у Србији (1941. године) до ослобођења Београда (1944. године), ауторка жели да докаже да су школе, упркос чињеници да је настава у ратним условима била нередовна, биле установе које су политички усмеравале своје ђаке и наметале им одређене идеје. Испитујући новинску грађу и обиман архивски материјал, као што су дописи школа Министарству, списи о доношењу нових закона за школство, школски извештаји и сл. и анализирајући усмене изворе, ауторка закључује да су прилике у школ-

На нашу адресу, у предвиђеном року, пристигло је укупно 120 радова из 64 школе са територије целе Републике Србије. На церемонији додељене награде, која је била одржана у Петој београдској гимназији, 19. јуна 2004. године, наградили смо 6 средњошколца и похвалили још 14, као и њихове менторе. Радове ових истраживача-почетника објавили смо у Зборнику ученичких радова *Сећања на детињство*, Платонеум, Нови Сад, 2004.

На међународним EUSTORY академијама за младе, које су током лета и јесени одржане у Немачкој и Бугарској, учествовало је и 5 средњошколца из Србије.

стvu, као и у целом друштву, биле веома нестабилне: ратне генерације ученика нису знале по ком ће уџбенику радити сутра, нити у којој ће школској згради бити одржавана настава. И поред свега тежило се редовном одржавању наставе, јер се тако на ђаке могло политички утицати. Сем тога, само градиво, а и настава, били су уређени тако да ученик никако није могао испољити мишљење ако је оно било у супротности са пропагираном идеологијом. Уколико би се тако нешто десило, ученик би био строго кажњаван: хапшењем, губитком права на школовање, па чак и одвођењем у логоре.

Ово истраживање показује и да је деци у зависности од пола сужаван и наметан избор занимања и јасна подела „улога“. Тако су женској деци препоручивана само три занимања: бабице, учитељице и ... Ипак, примећује ауторка, и поред тога оваквог закључка, ауторка примећује да се у гимназијским клупама налазило се више девојчица него дечака, али ову контрадикторност објашњава ратном ситуацијом, као и чињеницом да су

се дечаци лакше прикључивали политичким организацијама и војним јединицама. Своје истраживање ауторка поткрепљује бројним прилозима који осликовавају ћачку свакодневицу и школовање за време окупације, а посебну вредност раду дају фотографије некадашњих ученика и интервјуи вођени са београдским гимназијалцима који су се школовали током Другог светског рата.

Сусрети с прошлешћу 2004/2005

ЖИВЕТИ У ГРАДУ (1945-1991)

Са великим очекивањима и ношени успехом који су постигли први *Сусрети с прошлешћу*, у септембру 2004. године поново смо се обратили средњошколцима. Овога пута позвали смо их да истражују процес урбанизације у послератној Србији и различите феномене урбаног живота, са којима су се сусретале и на које су морале да се привикавају придошлице са села. Иако је ова тема тесно повезана са политичким збивањима ипак је у средишту пажње средњошколца-истраживача требало да буде друштво и оне друштвене појаве које су карактеристичне за урбане средине. Средњошколци-истраживачи су писали о дискотекама и рок музici која је током шездесетих година, упркос противљењу старијих генерација, стицала све више присталица; о променама

позоришних репертоара и позоришној публици; о модним трендовима, фризурама и фризерским салонима, о колонизацији војвођанских места и многим другим аспектима градског живота.

Сусрети с прошлешћу су и 2004/2005 постигли успех: добили смо 105 радова из 42 средње школе са територије целе Републике Србије. Домаћин церемоније доделе награда, која је одржана 18. јуна 2005. године у Београду, била је Скупштина града Београда. Том приликом наградили смо ауторе 6 најбољих радова и похвалили још 13 средњошколца и њихове менторе.

На међународне EUSTORY академије за младе, које су током лета и јесени 2005. године, одржане у Немачкој и Италији, отпутовало је 5 средњошколаца из Србије.

Живош ћарве Јославићне генерације крушевачких гимназијалаца (1945-1948) Јована Николић

Као један од основних мотива за писање овог истраживачког рада ауторка наводи знатижењу и „романтику давне прошлости“. И сама ђак Крушевачке гимназије она се пита какав је и колики утицај гимназијалаца и крушевачке гимназије на укупни живот њеног града и одговара да се живот Крушевца не може ни замислити без Крушевачке гимназије и њених ђака. Ауторка се фокусирала на период од 1945. до 1948. године, јер тада није било телевизије, саобраћаја и многих

других ствари које данас чине свакодневицу Крушевљана. Са друге стране тај период је значајан као време обнове и залагања некадашњих гимназијалаца за бољи живот и рад гимназије и уопште читавог града. Анализирајући усмене изворе ауторка је дошла до веома важних закључака, које је поткрепила бројним новинским чланцима и фотографијама. У раду је детаљано описала Крушевачку гимназију у периоду након Другог светског рата и посебно је нагласила ве-

лику улогу гимназијалца у нормализацији услова рада у школи. Ђаци су се, наводи ауторка, сами организовали, скупљали су потребан инвентар и наставна средства за школу и помагали сиромашнијима да лакше заврше школовање. Иако им школске обавезе нису остављале много слободног времена, крушевачки гимназијалци радо су учествовали у разним ваншколским активностима. Тако су многи од њих, као чланови Народне Омладине Србије градили пругу Шамац-Сарајево.

Мештани потопљеног села Завој код Пирота и будни сањају своје село Ана Косшић

Полазећи од претпоставке да „има нешто што чврсто везује човека да остане тамо где јесте или га силно вуче да се врати у место где је први пут удахнуо мирис и укус ваздуха живота и задојио се њиме”, ауторка је желела да докаже да чак и после много година након што напусти свој родни крај, човек не престаје да осећа носталгију. Свој истраживачки рад засновала је на примеру мештана села Завој код Пирота, које је потопљено 1963. године. Те године земља је склизнула са брда у реку Височицу и проградила јој ток, створивши 40 метара високу земљану брану и исто толико дубоко језеро. Село Завој било је потопљено. Према мештанима потопљеног села држава је показала велику солидарност: понуђена им је помоћ и неколико могућих решења за њихову ситуацију. Нуђено им је да се преселе далеко од родног краја, у Војводину, или да се пријуже околним селима, или да се наслеле у предграђу Пирота, но могућност исушивања новонасталог језера и обнове потопљених домаћинстава није постојала. Завојци су одлучили да сеоски живот замене градским, па су се преселили у пиротско предграђе Нови Завој и запослили у пи-

во. Сви саговорници су исткали да им рад на обнови земље није тешко падао, већ да су, напротив, били поносни на сопствени допринос, трудећи се да га учине што већим. На крају, ауторка закључује да се некадашњи гимназијалци са осмехом сећају својих гимназијских дана, времена које је било тешко, али које је пружало наду у бољу будућност и подстицало свакога од њих да буде бољи човек.

ротским фабрикама. Две године касније, када је прокопан канал којим је вода из језера испуштена, већ су имали нове животе у граду. Проблем потопљеног села Завој држава је коначно решила много година касније, 1989. године, изградњом вештачке бране и вештачког језера.

Међутим, да ли је и за људе који су давне 1963. године остали без свог завичаја, проблем потопљеног села Завој никада могао бити решен? Проучавајући сеоске монографије и пожутеле фотографије, и интервјујући старе Завојце, ауторка закључује да село Завој још увек живи у сновима, причама и сећањима некадашњих мештана. Већина њих, чак 78,12%, још увек је тужна и осећа велику празнину у сопственом животу. Чак и после више од 40 година и упркос чињеници да су прихватили градску вредну, они се још увек боре са носталгијом: у сновима виде своје старе сеоске куће, реку, камени мост и дан када је село прекрила вода.

Сусрети с прошлочију 2006/2007

Од традиционалног до модерног друштва: ЖЕНСКА СТРАНА ИСТОРИЈЕ

Након годину дана паузе, током које је успостављена сарадња са Младим истраживачима Србије, Удружење за друштвену историју-ЕУРО-КЛИО, по трећи пут је организовало Наградни конкурс за ученике средњих школа *Сусрећи с прошлочију*. Тема *Женска страна историје*, којом су се током школске 2006/2007. године, бавили средњошколци, актуелизовала је код нас још увек недовољно истраживан сегмент друштвене историје – женско питање и односе међу половима. Бављење овом темом, такође, омогућило је средњошколцима да боље разумеју изузетно важно политичко, али и друштвено питање савременог доба – питање женске еманципације. Средњо-

школци су, стoga, пратећи промене положаја и улоге жене у послератној Србији, у ствари пратили процес промена читавог српског друштва.

До истека рока за предају радова на нашу адресу пристигао је нешто мањи број радова него претходних година – 93 рада, из 42 школе широм Србије. Церемонија доделе награда била је одржана 11. јула 2007. године у Конаку кнегиње Љубице, у Београду. Наградили смо 6 средњошколаца и похвалили још 9, као и њихове менторе.

EUSTORY академије за младе одржане су током лета и јесени 2007. године у Немачкој, Норвешкој и Русији. На овим академијама учествовало је и 5 средњошколаца из Србије.

За шри дана – цумба, лумба а ја ћосле – џрмба, рмба.

Склапање брака у селима Заплања у периоду након другог светског рата
Никола Блатојевић

Овај рад оригиналног наслова говори о специфичном положају девојака у селима Заплања у периоду након Другог светског рата. Аутор полази од претпоставке да су о удаји девојака одлучивале њихове породице, а не саме девојке и да су one углавном удаване из користи. Улазећи у такве бракове, девојке су преузимале на себе велику одговорност и практично су посталаје жртве стarih обичаја и друштвених норми. Да би потврдио

своје почетне хипотезе аутор је уложио велики напор да дође до аутентичних обележја тог времена. Прикупљао је и анализирао породичне материјалне остатаке, улавном свадбене дарове, фотографије, народне песме, и обавио више интервјуа са женама које су се удале у периоду након Другог светског рата. На основу резултата добијених истраживањем аутор закључује да је женско дете, још од малих ногу учено да ради. Када

би се задовојила, у својој 15-16 години, а понекад чак и раније, њена главна обавеза постајало је спремање „дарова”, односно припремање за удају. Девојка је морала да има доста врлина којима се представљала, скретала пажњу на себе и препоручивала као *добра девојка*, зрела за удају. Анализирајући интервјуе, аутор, међутим, одбације своју почетну претпоставку и доказује управо супротно: да су након Другог светског рата девојке саме одлучивале хоће ли се и за кога удати. Девојке су саме бирале своје друштво и могле су без надзора да одлазе у шетње и на седељке, истина, само онда када их „обавезе нису звале”. Слободно су се састајале са момцима, а забављање пре брака постало је уобичајна форма. Ипак, истиче аутор, ове промене нису подједнаком брзином продирале у све слојеве друштва и у прво време прихватили су их само богатији. Девојке из

сиромашних породица су и након Другог светског рата ступале у уговорене бракове, а о избору супружника одлучивала је уместо њих, њихова породица. Такође, без обзира на то ко је изабрао њеног брачног партнера, када би се, након удаје, нашла у новом дому, девојка се у почетку стидела, била је тужна и код ње се јављало осећање неприпадања. Уколико се не би прилагодила и прихватила правила понашања своје нове куће била би претерана и озлоглашена, а средина је још дуго сматрала главним кривцем за растурање брака. Наводећи бројне примере народних обичаја, песама и старих фотографија, аутор је успео да дочара свакодневицу једне девојчице, затим девојке и на крају удате жене у малој традиционалној средини, непосредно након завршетка Другог светског рата.

Вишња Прљевић, пионирка еманципације Ужица Јелена Јездимировић

Кроз свој истраживачки рад ауторка показује да је један град и друштво одређеног доба могуће сагледати кроз појединачну судбину једне особе. Шта више, ауторка сматра да је то и врло значајно, јер говори о утицају појединца на друштво, али и о утицају друштва на појединца. Зато је она као тему свог рада изабрала живот Вишње Прљевић, знамените Ужицанке, која је показала да су жене могле да се супротставе предрасудама јачег пола, ангажујући се у друштвеном животу свога места. Као члан и председница Женске подружине у Ужицу, Вишња Прљевић је у великој мери утицала како на развој занатства у граду, тако и на женско образовање и уопште, на веће учешће жене у привредном и друштвеном животу града. Желећи да докаже ову хипотезу, аутор-

ка је проучавала архивски материјал и монографије о Ужицу, а као веома битне за свај истраживачки рад истиче разговоре са Вишњиним потомцима, који су јој најбоље доčарали живот и рад ове „пионирке женске емнапације”.

Рад Вишње Прљевић је од велике вредности, јер је била прва жена у Ужицу која је успела да поруши многе предрасуде и постане једна од утицајнијих жена у свету мушкараца. Ова жена фасцинантне биографије, цео живот је посветила помагању другима. Била је добровољна болничарка у доба Блаканских ратова, активни члан Црвеног Крста, а као самохрана мајка одгајила је два сина: успешног архитекту и признатог историчара. Ипак, њена највећа заслуга је њено константно залагање за образовање девојака. Та-

ко је за Женску занатску школу Вишња Прљевић учинила много, било да се радило с прикупљању новчаних средстава, набавци машина и материјала или залагању за изградњу нове зграде.

Проучавајући живот и рад Вишње Прљевић ауторка је доказала своју почетну хипотезу: Ви-

шња је за живота била врло важна фигура у друштвеном животу Ужица. Допринела је да младе девојке изуче занат и тако унапреде сопствено образовање, али и привредни живот, посебно занатство, свога града у међуратним годинама.

Образовни времејлов жена уз Зајечара у двадесетом веку

Јелена Милићић

Заинтересована за историјски развој образовања у свету и у нашој земљи, ауторка је за тему свог истраживачког рада одабрала образовање жена у двадесетом веку на подручју општине Зајечар. Чињеница да је тек двадесети век донео женама могућност да прошире своја знања, мотивисао је ауторку да истражи саме почетке образовања жена, уопште и, посебно, у Зајечару. С тим у вези, покушала је да расветли и промене положаја жена у зајечарском друштву које су настале као последица доступнијег образовања.

Користећи разноврсну архивску грађу, статистичке податке и сведочења старијих Зајечараца, ауторка је успела да представи историјски развој школства у Зајечару, почевши од оснивања првих установа основног и средњег образовања до касних педесетих година када се систем образовања у Србији коначно учврстио. Многи догађаји који су потресали Србију у свом временском

периоду одразили су се на живот и рад зајечарских школа и њихових ученика. У свом раду ауторка је понудила убедљиве доказе у прилог почетне претпоставке: да су многобројне промене школског система, закона и програма водиле ка разбијању предрасуда по питању женског образовања и изједначавању полова, не само у овој, већ и у другим областима живота. Из зајечарских школа, из године у годину током посматраног периода, излазио је све већи број образованих жена, а многе од њих значајно су допринеле развоју друштва, привреде, културе и науке у свом граду. Женска страна историје образовања знатно се променила и то на боље, што кроз бројне примере можемо уочити у овом раду. Данас је, закључује ауторка, и женама, као и мушкицима, подједнако доступно образовање на свим нивоима, што није увек био случај.

Утицај образовања на промену положаја жене у породици

Јелена Милинковић

Доступност образовање женском делу поулацје у послератној Југославији битно је променила улогу и положај жене у породици. Управо са овом претпоставком ауторка започиње свој истраживачки рад, желећи да открије колико су се променила традиционална схватања везана за положај и улогу жене у породици, у периоду од 1945 до 1980. Овај период је одабран зато што је у њему дошло до битних политичких и друштвених промена, које се и дан данас осећају у свим државама наследницама СФРЈ.

Модернизација, која је након Другог светског рата захватила све крајеве СФРЈ променила је многа традиционална начела. Комунистички режим, са Јосипом Брозом Титом на челу, много је допринео да се развије свест о проблему неравноправности жене, па се, са тим у вези, у послератној Југославији, развијао и јачао покрет за женску еманципацију. Нова власт радила је на изједначавању жена у погледу права на образовање, права на рад, запошљавање и једнаке плате, политичких права, социјалне заштите и заштите материњства. Користећи периодичне публикације и интервјујује обављене са женама које су биле запослене у периоду након 1945. године, ауторка закључује да је жена у послератном пе-

риоду коначно добила прилику да изађе из традиционалног контекста и да своју дотадашњу улогу мајке и домаћице допуни улогом образоване и запослене жене. Право на образовање је женама проширило видике и отворило бројне могућности, али је у исто време донело и многе нове обавезе и одговорности. Од ње се очекивало да буде и радник и домаћица и мајка и друштвена жена.

Ауторка упоређује живот жене у граду и на селу и истиче да се и у периоду након 1945. године традиционално васпитање одржало у многим селима Србије, где жене нису имале толико могућности за образовање. Мушки деца су, углавном, настављала школовање, али се дуго времена одржало уверење да образовање женске деце није неопходно. Школовање је било скupo, а како су женска деца удајом одлазила у другу кућу, њихова породица од тога није имала никакве користи. У сеоским срединама традиција је диктирала начин живота, а то се донекле одржало и данас.

Ауторка на крају закључује да су жене образовањем са једне стране добиле много: бољи положај, права и друштвени живот, али, са друге стране, и много више обавеза.

Сусрети с прошлешћу 2007/2008

МЕСТА СЕЋАЊА

До сада најуспешније *Сусрете с прошлешћу* реализовали смо током школске 2007/2008. године, на тему *Места сећања*. Своје радове послало је чак 170 средњошколаца из 87 школа са територије целе Србије. Током школске 2007/2008. они су истраживали новију историју Србије пручавајући различита *места сећања*. Покушавали су да открију какво значење и значај она имају у процесу изградње и очувања колективног сећања и националног идентитета. Иако је тема била изузетно захтевна и осетљива, показало се да су јој средњошколци итекако дорасли. Наградили смо 6 најуспешнијих аутора и похвалили још 15, одабрани посебно признање наставницима-менторима награђених и похваљених радова.

Победници *Сусрета с прошлешћу* 2007/2008. окупили су се 14. јуна 2008. године на Старом сајмишту у Београду да на том, данас сасвим за-

пуштеном и заборављеном *месту сећања*, на симболичан начин приведу крају своја истраживања и приме награде. Свесни чињенице да небрига о остацима сопственог историјског наслеђа води ка забораву сопствене прошлости, наши победници одлучили су да подрже иницијативу да Старо сајмиште прерасте у меморијални центар. Усагласили су се у вези са текстом заједничке изјаве (Декларације), потписали је и послали на адресе релевантних институција у земљи.

Током лета и јесени 2008. године за младе Европљане организоване су EUSTORY академије у Немачкој и Швајцарској. Домаћин треће EUSTORY академије за младе, која је у октобру 2008. године одржана у Београду били су Млади истраживачи Србије и Удружење за друштвену историју-ЕУРОКЛИО. У раду ових академија учествовало је чак 7 средњошколаца из Србије.

Временско коло воденичкој шоки

Ана Вукмировић

У XXI веку, веку технологије, свака човекова активност олакшана је неким техничким изумом. Тежња за бољим одувек је постојала у природи човека, па је све што је радио имало за циљ лакши и лепши живот. Сваки значајнији проналазак мењао је начин живота и потискивао из употребе до тада познате справе, које су тиме постајале тек једна од етапа у технолошком развоју човечанства, брзо

падајући у забора. Желећи управо да сачува од заборава један остатак човекове прошлости, ауторка је решила да свој истраживачки рад посвети воденицама на Западној Морави. Ове воденице, назване моравке, представљају грађевине јединственог облика и функције које су некада биле у самом центру живота људи, а данас су један од објекта који постају предмет заборава. Однос не-

кадашњег и садашњег броја моравки наводи на помисао да ће ова грађевина убрзо нестати, иако је значајан споменик културе и један од последњих објеката те врсте у Европи. Желећи да испита настанак, развој, архитектуру и обичаје везане за моравке, ауторка је прибавила велики број писаних извора, архивске документације, новинских чланака и исказа сведока. Проучавајући текстове о моравкама пажњу јој је посебно привукла и мистика воденица, тајанствене приче и натприродне појаве које су везиване за њих. Воденице имају богату историју; убрзо након њиховог открића нашле су се на српским рекама, а пратиле су Немањиће, Хребељановиће, Обреновиће и Карађорђевиће. Биле су значајан фактор у економском, привредном и друштвеном животу. Поседовали су их привилеговани слојеви друштва који су убиравали приходе од њих. Полако су постала профитабилне инвестиције па су се градиле на свим деловима река где је то било могуће. Места где су се градиле воденице, углавном су била језива и удаљена од

кућа, што је условило страх од воденица које су многи сматрали седиштима нечастивих сила: вампира, ћавола и вештица. И поред тога, моравке су биле и место друштвених окупљања. У њима се славила слава (Св. Никола), окупљало се, причало и певало а сама мистика ових грађевина била је инспирација многим уметницима.

Проналазак савремених млинова који су омогућили брже млевење жита, потиснуо је моравке из употребе. Остављени без посла, воденичари су напустили своје воденице; оне су временом пропале, тако да данас постоји само једна моравка. Иако готово заборављење, нико не може оспорити историјски значај моравки јер су оне, између остalog послужиле и као темељ технолошким иновацијама. Проучавајући моравке, ауторка је допринела њиховом очувању. Прилажући бројне фотографије ових знаменитих грађевина, подсетила је да свако место наше прошлости има причу која је од непроцењиве историјске вредности и која, због тога, заслужује да буде сачувана.

Соколски дом Срна Обрадовић

Колико један историјски споменик може бити значајан за изградњу идентитета неког места и његових становника, сведочи управо овај истраживачки рад. Жеља да скрене пажњу на реконструкцију једне знамените, културне институције Обреновца и њен историјат сачува од заборава, мотивисала је ауторку да напише овај рад. Да би се разумео значај Соколског дома за Обреновац, било је битно да се прво проучи и представи кратак историјат соколства и његове идеологије. У ту сврху ауторка је прикупила усмена предања, видеозаписе и проучила бројне новинске чланке, правилнике, монографије и фотографије.

Соколство је у својој историји, уско повезано са развојем физичке културе и многим спортским друштвима, а пре свега са развојем националне свести. Оно се на нашим просторима први пут јавило средином XIX века. Велики значај задржало је све до завршетка Другог светског рата, када је било забрањено, да би до данашњих дана сасвим замрло и пало у заборав.

У Обреновцу, соколске идеје добиле су своју конкретнију форму тек са изградњом зграде и велиелепног споменика посвећеног ратницима палим током ратова у периоду 1912-1918. године. Зграда је првобитно имала назив „Дом палих

хероја", но како су све активности у њеном оквиру, попут јавних и спортских окупљања, биле идентичне са активностима соколских друштава, она је ускоро променила назив у Соколски дом. За време Другог светског рата, активности у дому биле су редуковане због политичких прилика. Након завршетка рата новом режиму се није допадало што је Соколски дом својим активностима промовисао националне вредности, јер се то косило са идејом интернационалног комунистичког уједињења. Иако су у Соколском дому одржаване спортске манифестације до седамдесетих година двадесетог века, у зграду се уопште није улагало. Од седамдесетих година све мање Обреновчана посећивало је Соколски дом, зграда Дома све више је пропадала, док убрзо није сасвим напуштена, изгубивши сваки значај.

Og Краљева do Ранковићева и назад. Један траг – имена разна Аксин Александра

Сазнање да се град Краљево у једном кратком временском раздобљу (1949-1955) звао Ранковићево, подстакло је ауторку да се више позабави прошлешћу свог града. Чињеница да се о овом кратком периоду мало зна, нарочито међу млађим Краљевчанима који, већином, нису ни чули за друго име Краљева, навела је ауторку да овај затамњени период краљевачке прошлости расветли и верно и објективно прикаже. Ауторка наглашава да име града није само реч – именница женског или мушкиог рода која се уписује у регистре имена градова, већ и симбол који упућује на важне догађаје из прошлости или садашњости града. Управо ови догађаји расветљавају историју самог места и сву сложеност друштвено-политичких околности које су ту историју обликовале.

Зграда обреновачког Соколског дома би већ роватно остала заборављена да није било члана некадашњег подмлатка соколског друштва, Бранислава Јовановића. Он се након политичких промена 2000. године вратио из Канаде и иницирао обнову Соколског дома. Иако се током реконструкције сусретао са бројним проблемима, својом упорношћу и доследношћу, успео је да Дому врати некадашњи сјај. Ауторка на крају закључује да је залагањем појединача могуће очувати битне културно-историјске споменике. Соколски дом је данас лепа грађевина у центру Обреновца, створена са намером да обнови дух и вредности соколства. Да ли ће у томе успети, остаје будућим генерацијама да утврде.

Одговор на питање зашто је у периоду 1949-1955. године Краљево преименовано у Ранковићево, ауторка је покушала да сагледа из два угла: проучавајући политичке прилике тог периода и менталитет својих суграђана. Период Ранковићева познат је као веома тежак за све оне који су били против тадашњег лидера СФРЈ, Јосипа Броза Тита. Наиме, Ранковићево је име добило по познатом југословенском комунисти, Александру Ранковићу, који је у то време био Титова десна рука. У периоду непосредно након резолуције Информбирира, када се у Југославији упирао прст у свакога ко је имао, или се мислило да има, и најмању везу са Совјетским савезом и стаљинизмом, било је потребно исказати лојалност новој југословенској власти. Грађани Краљева су је исказали тако што су променили име свога града.

Веровали су да није прикладно да град носи име по краљу (Краљево од краљ Милан Обреновић). Ауторка истиче да избор новог имена крије тежњу грађана да се додворе самом политичком врху и то доказује наведени бројне примере из литературе о Ранковићеву. На крају, она закључује, да чињеница да је у врло кратком временском раздобљу извршена двострука измена, говори о томе да прва иницијатива, она из 1949. године, није била дубоко укорењена у друштву, тј. да тај друштвени процес није ишао својим природним током. Име Ранковићево било је најмногу Краљевчанима и сама та промена пред-

ставља, сматра ауторка, својеврсно насиље које је, под утицајем тренутних политичких потреба, извршено над друштвом.

Период Ранковићева је брзо заборављен, зато што дела настала у том периоду нису надживела своје време. Ауторка, међутим, подсећа да овај недостатак не би смео да буде оправдање за заборављање, нарочито не младим генерацијама. Историју ствара друштво, али је оно и памти и одржава. Ауторка, зато, поручује да, као друштво, морамо развијати и неговати свест о неопходности познавања прошлости.

Прича о Милутину – историја краљевачкој бронзаној војнику

Душан Радовановић

Предмет овог истраживачког рада је историја Споменика српским ратницима, погинулим у ратовима 1912-1918. године, који се налази у центру Краљева. Аутор истиче да је овај споменик најпрепознатљивији симбол Краљева, обележје по којем се град познаје у целој Србији, али и шире. Чудно или не, тек о овом важном симболу не постоји ни једна монографска публикација, а то је за аутора представљало и мотив и изазов. Значајни извори за писање овог истраживачког рада били су, стoga, усмени извори, али и обимна архивска грађа, публикације и периодична издања. Као посебно значајну, аутор истиче сарадњу са стручњацима Народног музеја и Завода за заштиту споменика у Краљеву. Такође, да би дошао до што веродостојнијих података о односу Краљевчана према Споменику српским ратницима, аутор је спровео анкету.

Споменик српским ратницима 1912-1918. грађен је 1931. године у еуфорији послератних година, а у част и славу ратника палих за слободу

ду отаџбине. Иако никада није завршен на замишљени начин, Споменик је временом постао симбол града Краљева. Разлог због којих Споменик није завршен до почетка Другог светског рата леже у чињеници да је сакупљање новца за његову изградњу текло веома тешко, а с друге стране многим истакнутим Краљевчанима није одговарала локација споменика – на ондашњој пијаци.

По завршетку Другог светског рата, у порушеној земљи није било ни воље ни повољне политичке климе да с споменик заврши. Нова „народна“ власт, која је из рата изашла као побеник, желела је да запише и овековечи само странице „своје“ историје, а све што је подсећало на монархију требало је избрисати. У складу са тим улице су добиле нова имена а централни градски трг добио је име Трг маршала Тита. Споменик на Тргу маршала Тита, са српским грбом, симболом српског национализма, на постаменту, за нову власт био је потпуно неприхватљив. Зато је, на Дан Републике, 29. новембра 1959. године, Спо-

меник премештен из центра града на периферију, тј. на војничко гробље. Очекивало се да ће, склоњен од очију јавности, брзо бити заборављен. Међутим, 22. године касније, одмах након смрти Јосипа Броза Тита, Споменик је враћен на своју првобитну локацију, да би 1990. године био проглашен за културно добро.

Анкета коју је аутор спровео показала је да Краљевчани сматрају Споменик српским ратницима делом свога града али и делом себе, јер су

за њега везали бројне тренутке, и срећне и тужне – митинге, дочеке Нових година, концерте. Данас се грађани Краљева поносе овим спомеником и популарно га зову *Милутин* у част обичног српског сељака, који се борио за слободу своје отаџбине у ратовима од 1912-1918. године. Фотографије разних манифестација одржаних крај овог знаменитог споменика, потврђују да „Милутин“ има заиста истакнуто место у срцима и свести Краљевчана.

Сусрети с прошлочију 2008/2009

ЕВРОПСКИ УТИЦАЈИ У МОМ МЕСТУ

У септембру 2008. године по пети пут за редом позвали смо средњошколце да крену у сусрет прошлости, овога пута пратећи трагове различитих европских утицаја. Усмjerавајући пажњу средњошколца на проучавање процеса европеизације у Србији крајем 19. и током прве половине 20. века, желели смо да покажемо да је тај процес био дуготрајан и вишедимензионалан, препознатљив у бројним сегментима свакодневног живота, те да је данас веома актуелно питање европских интеграција само једна страна тог процеса. Тражили смо да ученици, у свом непосредном окружењу, одаберу један европски утицај, идентификују његове носиоце, као и оне ко-

ји су им се противили и да, затим, анализирају промене које су настале као последица прихватања тог утицаја.

У предвиђеном року на нашу адресу пристигло је 78 радова, из 42 средње школе са територије целе Србије. Наградили смо 6 најуспешнијих аутора и похвалили још 10, као и најуспешније наставнике-менторе. Церемонија доделе награда одржана је у Дому Јеврема Грујића у Београду, 16. маја, 2009. године.

На међународним EUSTORY академијама за младе које су, током друге половине 2009. године, одржане у Немачкој, Шпанији и Пољској, учествовало је 7 средњошколаца из Србије.

Европски утицаји на различите видове забава и разонога у Смедереву (1900-1944)

Чарна Јовановић

Кроз свој рад, ауторка трага за европским утицајима у сferи друштвеног живота у Смедереву, у периоду од 1900. до краја окупације, 1944. године. Њена пажња усредсређена је на биоскопе, шеталишта, кафане и хотеле, као и на забаве и представе које су се одвијале у њима и на другим јавним местима. За потребе истраживања коришћена је локална периодика, „Глас Подунавља“ (1928-1939) и „Смедеревски журнал“ (1921, 1938-1939), фондови Народне библиотеке, Музеја и Архива у Смедереву, записи о Смедереву и стручна литература.

Ауторка закључује да је Смедерево у посматраном периоду било мешовита културна целина у којој су истовремено постојали и традиционални и модерни елементи културног живота. Европски утицаји, који су од почетка били проглашени модерним, продирали су током прве половине 20. века у, у основи, патријархалну културну структуру Смедерева и то преко интелектуалаца, школованих у иностранству и трговаца који су тамо често боравили због послана. Носиоци процеса европеизације били су управо они, као и странци, пословни људи и забављачи, који су често долази-

ли у Смедерево. Европски утицаји стизали су и посредством филмова: гледајући их, грађани Смедерева полако су прихватали другачији модел живота и другачије животне навике. Иако су сви грађани били захваћени процесом европеизације, европске утицаје много су бржег и у већој мери прихватали виши друштвени слојеви. Отпо-

ри европеизацији постојали су у редовима традиционалних и конзерватирних група, као и међу сиромашнијим становништвом. Иако су често негирали стране утицаје, и они су их временом ипак прихватили и тако изменили свој поглед на свет, стил живота и вредности.

*Ерино ново рухо. Култура одевања у Ужицу
друге половине 19. и почетком 20. века*
Александра Савић

Ерино ново рухо прати процес европеизације ужичке ношње током друге половине 19. и почетком 20. века и последице овог процеса на социјалну и привредну структуру Ужица. С обзиром да је посебна пажња посвећена реакцијама савременика на промене у култури одевања, рад се у великој мери ослања на мемоарску грађу (семања и записи савременика). Бројне објављене и необјављене изворе ове врсте допуњавају искази етнолога Народног музеја Ужице и стручна историографска литература.

Иако су реакције савременика на појаву европског одела покривале широк спектар између две крајности, европско одело је крајем 19.

века ипак постало доминантно међу ужичким грађанством. Оно је увело Ужице у токове европске културе, али је изазвало и поремећаје у друштву, узрокујући његово раслојавање на нивоу шире заједнице и породице, али и јаку поларизацију села и града. Европска мода убрзала је и процес капитализације ужичке привреде, дајући трговини и индустрији превласт над традиционалним занатима.

Аутор је успео да докаже да је појава европског одела свакако била један од фактора који је обликовао модерно друштво Ужица, на његовом преласку из турске у европску културну сферу.

Руковање Хамлећа и ћосиође министарке Андијана Тасков

Рад атрактивног и оригиналног наслова жели, пре свега, да укаже на значај позоришта као културне установе, која је била носилац забаве у другој половини XX у Нишу. Народно позориште, које је одувек носило печат својствености и нишког духа, временом се све више орјентисало ка европским традицијама и усвајало их.

Пажљивом анализом пре свега писаних историјских извора дошло се до података о златном добу Народног позоришта у Нишу, током којег се оно све више окретало европским утицајима. Кроз интервјује са глумцима тога времена, ауторка је упознала њихова искуству и ставове о променама које су се дешавале у позоришту, док је анкета показала ставове Нишлија о њиховом позоришту.

Последњи боем Драјша Чолић

Зашто европске утицаје треба тражити пре свега у кафани, пита се аутор на почетку свога рада и, одговара; зато што је „кафана „вековно огњиште“ свих пунолетних, али и оних раније сазрелих, али још увек малолетних Срба“. Она није пукотине стечишице пијанаца, коцкара и распикућа, већ је својеврсни одраз културе, понашања и размишљања одређене средине. Европски утицаји на кафански живот сагледани су на примеру лучанских кафана у периоду од почетка до 80-тих година прошлог века. У лучанским кафанама неговао се колективни дух и заједништво, оне су одражавале културу, обележја појединачних група, социјални статус и карактер појединача. Кроз кафане се могао сагледати и политички систем који нам је у годинама после Другог светског

Народно позориште у Нишу је европске утицаје примало пре свега кроз репертоар, спремно прихватајући модернија европска дела, која су у Ниш стизала преко Београда.

Ауторка објашњава да су природне тежње за развојем идеја, погледа и решења неких питања, као и дубоко укорењена свесност о важности позоришта довеле до европеизације позоришног живота у Нишу. Она закључује да примање европских обележја не значи потпуно одустајање од сопствености, већ тежњу за променама и усавршавањем, али уједно и експанзију нових културних вредности.

рата пристизао из Русије, а у коме људи нису смели да коментаришу власт и државу. Европски утицаји најлакше се могу видети кроз прихватавање одређених манира у понашању конобара, али и гостију, начину услугивања, као и у самој појадини и атмосferи кафана. Ове новине доносили су гастарбajтери и стране делегације које су посећивале фабрику „Милан Благојевић“ у Лучанима. Седамдесете године увеле су и жене у кафане – прво као шанкерице и конобарице, а потом и као гошће. Ипак, чини се да патријархално друштво ни данас није прихватило жену за кафанским столом.

Према речима аутора, за овакво истраживање разговор са савременицима је најбоља метода, „јер о кафанама најбоље знају они који су ту

провели читав свој век". Забележене су мисли и сећања различитих људи, од сликара и фотографа, коњобара и директора, преко бивших фудбалаца до сељака. Коришћена је и стручна и историографска литература а рад садржи и аутентичне фотографије.

Последњи боем је одличан пример који потврђује да се о прошлости може писати веома духовитим, а ипак озбиљним тоном.

Сусрети с прошлешћу 2009/2010

КУЛТ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА. ДОЖИВЉАј ОБИЧНОГ ЧОВЕКА

Шести Сусрети с прошлешћу реализују се у години у којој се обележава тридесет година од смрти Јосипа Броза Тита. Због тога смо средњошколце позвали да ове године проучавају феномен култа личности, нови тип политичког лидерства који је обележио историју појединачних европских држава у 20. веку, међу којима је и СФР Југославија. Упутили смо средњошколце да феномену култа Брозове личности приђу кроз визуру обичних људи, да потраже њихве доживљаје и сећања и да потом, та појединачна сведочанства уклопе у ширу слику, ону коју је државно-партијски врх годинама стварао око личности Јосипа Броза Тита.

Верујемо да ће трагање за личним искуствима старијих бити занимљив задатак за средњошколце, који ће им помоћи да сазнају више о појави која им, можда, и није сасвим непозната,

али коју, у већини случајева, тешко успевају да разумеју. Сигурни смо, такође, да ће радови средњошколца бити драгоценна допуна постојећих научних знања о култу личности Јосипа Броза Тита, и то допуна која се односи, пре свега, на историју свакодневице. Очекујемо да ће радови средњошколца осветлити и обојити онај део историје свакодневице у којем се појединача сусретао са апаратом партијске државе и био у ситуацији да сарађује и укључи се у функционисање система и да, на неки себи доступан начин, усваја и упражњава идеологију.

Најуспешније средњошколце и њихове менторе наградићемо као и до сада вредним наградама, а церемонија доделе награда биће одржана крајем маја 2010. године у Музеју историје Југославије у Београду.

ПРИЧЕ О ПРОМЕНАМА

учесника Наградног конкурса за ученике средњих школа *Сусрети с прошлешћу*

*Како се само десеши проценаша животаша чине дођађаји и промене, а преосталих деведесет процена-
ша је реакција на то, што показује колико су промене важне за нас и наш живот. Поглавља са свих
аспеката. Најзначајнија промена за мене је ујављење учествовања на „Сусретима с прошлешћу“, зато
што су ми се након учествовања отвориле бројне могућности и чијаш саекшар дођађаја који су ми
променили живот.*

Јелена Милићић, члан АЛУМНИ групе „Сусрети с прошлешћу“

До сада сте имали прилику да чitate о резултатима и постигнућима младих кроз Наградни конкурс за ученике средњих школа *Сусрети с прошлешћу*, о темама, о бројкама, о радовима...

Овим поглављем желимо да вас одведемо ма-
ло даље, изван науке.

Приче о променама учесника су оно што по-
кљањамо јавности као животну и друштвену вред-
ност пројекта „Уради нешто док си оМЛАДина!“.

За нас, приче и сегменти прича који следе го-
воре о изузетним, инспиративним и драгоценним
променама. Оне су се дешавале учесницима у
разним моментима: од првог контакта са инфор-
мацијом о Наградном конкурсу, преко доноше-
ња одлуке да учествују, приликом избора теме
или током сарадње са ментором. Неки су проме-

ну запазили, док су истраживали и писали своје
радове, неки док су добијали награде, а неки то-
ком учешћа на EUSTORY академијама и слич-
ним активностима, нпр. у локалној заједници,
или, пак, у контакту са новим људима, или у да-
љем школовању...

Истичемо да је временска дистанца значајан
моменат и истовремено вредност у сагледавању
промена. Чланови АЛУМНИ групе, данас су
углавном студенти, иако има и оних који су још
увек у средњој школи. Неки су на *Сусретима с
прошлешћу* учествовали више пута, постижући
увек врло запажене резултате.

Прочитајте шта су рекли наши млади „узори“
и пронађите инспирацију да и ви урадите слично!

АЛЕКСАНДАР САВИЋ

Да будем искрен, све до другог разреда гимназије, ја нисам знао шта су то тачно „Сусрети с прошлочином“. На моја питања, којих је било много, добијао сам још више одговора – „То ти је неки конкурс, ради се о историји, занимalo би то тебе“, „Јој, не знам, мислим да се ту пишу неки састави“ или „Чуо сам да су награде јако добре“. Тек тада сам, незадовољан одговорима, набавио своју копију „Херодота“. Од момента када ми се та брошура нашла у рукама па до завршетка конкурса, од средњошколца који није имао представу шта ће после средње (и помало се плашио тога!), дошао сам у ситуацију да се питам како то да сам тек тада схватио да је оно чиме желим да се бавим целог живота управо – историја. Ево како се то десило...

Моја прича не почиње тако што је свануо леп и сунчан дан. Тога нема тако често у децембру месецу, када сам пошао у архив да сакупљам грађу за своје истраживање. Нити архив личи на нешто што би се срело у романима Дена Брауна. И седећи тако пред прашњавом кутијом пуном докумената разних старости и тематика, доживео сам оно за шта верујем да је била моја „професионална катарза“. Само ми је у почетку прашина сметала при дисању, а после нисам на то ни обраћао пажњу. Она је била резервисана само за оно што се крило испод тих слојева. „Какве сад везе има оно што је писало у једном документу са оним од малопре“ – питао сам се – или „зар нисам видео да се ово име помиње и на другим местима? Шта ми говори што овај човек

на фотографији носи златан сат, а онај до њега бројаницу? И шта то они пију, ракију или шампанјац?“ И све ми је то одједном имало неке везе једно са другим. Тражећи те скривене повезаности, осетио сам оне чувене лептириће како играју у мени. Само, овог пута ми нису играли у стомаку, већ у глави. Тада ми се дешавало оно што је професорка философије дефинисала две године касније као човекову „упитаност и радозналост“, која води ка истраживању и октрићу. А мене је буквально вукла за руке. Иако несвестан промене која се дешавала у мени, ја сам почињао да истински мислим, повезујем, критички посматрам. Руке су ми током читавог процеса биле прљаве од старих докумената, али сам осећао велико задовољство. Од тада имам обичај да се нашалим да је посао историчара-истраживача „прљав, али поштен“. А као и сваки други занат, методологија и технике истраживања се „кале“ и усавршавају једино праксом. Та свест ми је била довољна да и касније, до данас, радим на новим истраживањима, тражећи „зато“ за свако „зашто?“ које ми при томе стане на пут.

Исте те године почeo сам похађати Семинаре друштвене историје у ИС „Петница“. И то је било то. До краја године већ сам решио дилему око студија, што ми је увекико растеретило остатак школовања. А архив ми је постао стална станица, на путу између куће и школе. Насмејем се када се сетим да сам се у почетку тамо гушio. Јер сад... сад тамо одлазим да се надишем.

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене“:

Описана промена је велика и значајна на личном плану аутора. *Сусрети с прошлочином* определили животни позив једног младог човека и помогли му да схвати чиме жели да се бави у будућности! То је велика одлука за једног седамнаестогодишњака и велика одговорност за *Сусрете с прошлочином*. И не само то. *Сусрети с прошлочином* буде „упитаност и радозналост“ и подстичу младе на истраживање, нудећи им заузврат сatisфакцију открића.

СРНА ОБРАДОВИЋ

„Сусрети са прошлешћу“ су ми, на први поглед, деловали као још један у низу конкурса који су се расписивали у мојој средњој школи. Али, оног треће када сам започела писање рада, моје схваташтво тог пројекта се променило. Савршен спој одговорности, истраживачког духа, упознавања нових људи, стицања занимљивих искустава, успео је да отвори сасвим ново поглавље у мом животу. Поглавље у ком постајеш свестан да остављаш траг у месту у ком живиш; траг који теби можда и не значи нарочито, али људима око тебе вреди много тога. У току писања свог првог рада на тему „Места сећања“, нисам пуно размишљала о томе – трудила сам се да се дистанцирам од емоција и цео пројекат проучавам са научног аспекта. Али, када разговарате са људима о њиховим искуствима, када они откривају своју животну причу, дочаравајући при том слику о нашем предмету истраживања, схватате да границе не постоје. Та искуства можда нису применљива за сам рад, али их у себи чувате као нешто непроцењиво.

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене“:

Сусрети са прошлешћу омогућили младој ауторки да учини нешто „велико“ за свој град и, нарочито, за неке од својих суграђана: да њихове животне приче учини видљивим и тако им да на значају.

Непосредно након што је мој рад био један од похваљених на овом конкурсу, имала сам част да буду позвана на славу Друштва које је уско повезано са мојом истраживачком темом. При свечаном говору старешине за време славског ручка, као једном од најмлађих чланова Друштва које постоји скоро сто година, кроз аплауз свих присутних уручена ми је посебна Похвалница за ангажовање и успех који сам постигла захваљујући нечemu што је тим људима обележило живот. Управо то је био тренутак **када сам схватила да сам урадила нешто важно за свој град и суграђане, и то је осећај који ћу још дуго памтити.** Јер, коначно, учествовање на оваквом конкурсу можда не доноси новац и светску славу, али Вам даје могућност да покажете своје способности и можда некоме улепшате живот бележећи нешто што је нечије све. И само зарад таквог осећаја, вреди покушати.

ВЛАДАН ЈАЋИМОВИЋ

Верујем!

Друго полугође последње школске године у Гимназији тек што је почело. После часова отишли смо у оближњи кафић да попијемо кафу и убијемо време док школски аутобус не стигне. Са другарицом сам листао књижицу коју ми је дао професор историје да ме информише о предстојећем такмичењу.

— Знаш, прочитao сам да, уколико освојим било које место на овом такмичењу, имам прилику да конкуришем за једну од академија које се одржавају у различитим земљама Европе. То је нешто попут семинара или радионице. Мени се свиђа ова у Шпанији, тема је везана за религију, а погледај тек слику града.

— Вау какво место, то је екстра. Дакле, ако победиш, можеш да одеш на ту академију?

— Да, мада... Најпре мој рад треба да буде међу првих шеснаест. Ако то успе, онда треба да напиша мотивационо писмо на енглеском и објасним зашто желим да тамо учествујем и на крају, на церемонији доделе награда треба да разговарам са неким организатором, вальда да виде како ми иде енглески. Па ако и то успе...

— А хоће ли сви победници такмичења отићи на неку академију?

— Паа, не баш сви..., можда половине. Рецимо, ја желим да конкуришем за ову у Шпанији, тамо

примају највише осамнаест учесника из целе Европе, а пуно европских земаља учествује у такмичењу и зато...

— Ма дај, заборави. Превише је то. То би било као да ја сад добијем на бингу. Мислим... верујем ја у тебе, а и енглески ти иде супер, али ипак... превелика је то конкуренција, најпре за такмичење а тек за ту академију...

Ни сам нисам био довољно убеђен да то могу, жеље су ми биле у областима а реалност на земљи, овај разговор их је, како год, закуцао у земљу. Али нисам одустао због тога, чак ме је мало и наљутило то што немам баш иску подршку. Прионуо сам на посао и истраживачки рад је по-плат тек један дан пре истека рока.

Данас сам студент на Рочестеру у Приштини и управо сам послao мејл професорима да им затражим дозволу за одсуство од недељу дана због учествовања на академији у Шпанији.

Промена? Од сада верујем! Верујем да, ако се потрудим, могу да своје снове претворим у реалност, без обзира на очекивања других и величину конкуренције. Сада знам да се не треба плашити оног што нас очекује, нити стрепети због резултата нашег труда. Потребно је да испоштујемо оно што се од нас тражи и да волимо оно што радимо, тада ће се сигурно наћи неко ко ће то умети да цени.

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене”:

Описана промена значајна је за лични развој аутора којем су *Сусрећи с њрошљошћу* подигли самопоуздање и веру у себе и сопствене могућности.

АЛЕКСАНДРА АКСИЋ

Па овако...

Сад, кад погледам уназад и посматрам период од саме објаве конкурса, тј. од тренутка кад нас је професор обавестио о конкурсу па до наградног путовања, било је пуно изненађења, неочекиваних реакција, коментара, сазнања...промена...али све су пријатне промене.

Прво да напоменем заинтересованост људи да помогну при прикупљању неопходне литературе, јер је то нешто што ја нисам очекивала, обзиром да су данас сви заузети својим послом и ретко ко жели да пружи помоћ, али свима је тема била јако занимљива и сви су били одушевљени чињеницом да ће неко посветити пажњу том периоду о којем се јако мало зна. У мом раду видели су прилику да се бар још десетина људи, а што је најбитније омладина, информише о том периоду историје, и самим тим, на неки начин спаси заборава. Многи су ме након награђивања (онда када су видели да је имало смисла писати рад) замолили да им проследим који примерак иако у почетку и нису били заинтересовани. Ова промена је била значајна за мене, томе је допринело моје награђивање, а битна је зато што сам успела и друге да информишем о том периоду локалне историје.

Такође су и ученици моје школе, након сазнања за пут у Берлин били знатијелни шта сам то писала, преко које организације и заинтересовали су се и они за учешће, иако им је то било, до тада, губљење времена.

Код мене промене су се дешавале како у току писања рада тако и за време учешћа на академији. Прве промене биле су те да ме је привукло ис-

траживање по архивима и музејима, па сам схватила да учење историје може бити и јако занимљиво а не само корисно. Наравно, желим да напоменем и да ми је учешће у радио емисији на Б92 (након потписивања декларације за Старо сајмиште) помогло да се одлучим да волонтирам на једној локалној телевизији, схватила сам да нема разлога за трему и увидела сам да могу да се опробам у томе и да ми се то свиђа.

Учењем на академији стекла сам пуно пријатеља и са многима сам остварила добар однос, данас смо у контакту, често и радо се чујемо, посаветујемо једни друге и надамо се да ће нам се пружити прилика да се поново видимо. Академија ми је обезбедила и усавршавање енглеског језика и упознавање других култура, помогла ми је да схватим и научим пуно о дискриминацији у свету, како разумети различитости, поштовати и борити се против дискриминације. Ја сам се променила, пошто сам се боље информисала о хомосексуалности причајући са другима, постала сам либералнија. Оно што је исто тако битно јесте да ми је учешће на академији, усавршавање енглеског језика и стицање искуства у тимском раду, уједно омогућило да касније, преко других организација, путујем и учествујем на разним семинарима како у земљи тако и у иностранству.

За мене је ово учешће било једно изузетно искуство, које је донело само позитивне промене и незаборавне тренутке и на мене је оставило велики утисак а верујем да и остали учесници деле моје мишљења...

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене“:

Промене о којима ауторка говори значајне су за њу лично, јер су јој показале да су други људи не само заинтересовани за оно што она ради, већ су и спремни да јој у томе помогну. *Сусрети с прошлочију* помогли су јој, такође, да развије трему од јавног наступа (гостовање у радио емисији на Б92, волонтирање на локалној ТВ) и усаврши неке вештине које су потребне за тимски рад, усаврши знање енглеског језика и стекне нове пријатеље из различитих европских земаља са којима и данас одржава контакте. *Сусрети с прошлочију* охрабрили су је да се пријави за учешће на разним семинарима у земљи и иностранству, отрвотивши јој тако бројне могућности за лично усавршавање.

ДРАГИША ЧОЛИЋ

Написао сам добар рад, ал ћу добити само похвалу, а можда ни то. Мислим, учествује цела Србија! Има толико болијих од мене! Конкурисао сам за академију у Берлину, ал неће ме изабрати. Нема везе, превише њих се пријавило. Треба да сам задовољан иако ме не позову, ипак је и ово сјајан успех. Пресрећан сам...ал... зашто су баш мене изабрали? Неко други би могао боље да представи Србију! Мислим... није да ја не могу, ал опет...Јој, како ми се не иде! Радије бих остао кући!

Конкурс је прошао, као и академија у Берлину! А ја... Написао сам одличан рад и био сам трени! Изабрали су ме да учествујем у академији у Берлину и учествовао сам. Представио сам Србију у правом светлу; допринео смишљању и извођењу једне духовите представе; анализирао и презентовао новински чланак; успешно одрадио два интервјуа и занимљиво их презентовао; дао идеју, написао сценарио(већи део), режирао и снимио један краћи филм, а глумио и учествовао у идеји и снимању другог краћег филма. За само 7 дана стекао тридесетак пријатеља са којима сам још увек у контакту. Делио са њима мисли, осећања, храну, собу....Како бих желео да академија траје бар још месец дана! Не иде ми се кући!

Након свега овога, заправо још у току академије у Берлину, почeo сам заиста да верујем у

себе и своје способности. И раније сам знао да могу много, ал пре целе ове приче везане за „Сусрете с' прошлочију“ сам потцењивао себе а да тога нисам био ни свестан. Пропуштао сам прилике јер нисам имао храбrosti да се одвојим од свог шаблонски организованог света. А сад, сад постављам себи нове границе. Заправо, пре ће бити, отклањам границе! Научио сам да се смело отворим људима, да покажем правог себе, да слободно износим своје мисли и осећања без бојазни од туђег одбијања, да покажем колико заиста знам и умем. Једноставно речено, научио сам да будем оно што заиста јесам. Потврдио сам своје пређашње мишљење о томе како смо сви исти. Већ након два дана на академији утихнуо је досадни осећај који ме је константно држао на опрезу и опомињао да сам у страној земљи. Моји цимери и ја смо имали, мање-више, иста запажања, мишљења, па чак и сличан укус кад су у питању девојке (пошто је то једна од основних мушких тема), иако смо сви говорили различитим језиком. Научио сам да уживам у сваком тренутку јер све то брзо нестане. Након само 7 дана смо морали да се растанемо...Те људе можда никад више нећу видети у животу!

Шта да се ради, људи долазе и одлазе. Желька ми рече да њена бака воли да каже како су не-

ки људи ту само да те нешто науче! И ја се потпуно слажем. Моји титори, гуруи, духовни водичи (или какогод) су заправо били људи из мого окружења. Почеквши од вас који сте ме звали да ме обавестите и честитате на успеху, преко Ане, Жељке, Владана, Александра, Ненада, Милице и свих других које сам упознао на додели награда, до свих оних које сам упознао у Берлину, па чак до непревазиђене Пипер која нас је, у радионици театра на академији, терала да сами стојимо на „бини“, погледом хватамо погледе осталих учесника и тако им се потпуно створимо, док у себи осећаш пецање њихових погледа и кле-

цање левог колена јер те ти остали посматрају са нестрпљењем и уједно, одушевљењем које им куља из очију, као да си некаква ретка врста која је својом појавом изненадно пољујала теорију еволуције... све док, у једном тренутку, не схватиш да ти погледи не могу ништа, и колено престане да игра, а ти само малчице, онако пркосно, издигнеш главу и онда чујеш то ослобађајуће „That's great, thank you“, а потом и аплауз. Невероватан осећај.

Па сад сами закључите да ли сам се променио и колико!

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене“:

Сусрећи с прошлочићу су овог младог човека научили да буде оно што јесте, охрабрили су га да се одвоји од „свог шаблонски организованог света“ и да се отвори другим људима, без бојазни од њиховог одбијања. Уверили су га да може много и добро, улили му самопоуздање и утврдили га у уверењу да су људи, без обзира на њихове језичке, физичке и друге разлике, ипак у основи исти, зато што су, пре свега, људи.

АНА ВУКМИРОВИЋ

Најзначајнија промена која ми се догодила приликом учествовања на конкурсу „Сусрећи с прошлочићу“ је баш та, сусрела сам се са прошлочићу. Ја и трагови историје који сведоче о неком давном животу. Схватила сам колико је драгоцено сам закорачити у неку тему и истражити је на свој начин.

Историју не пишу само победници, толико је тога што је постојало исто као и сви ратови, конференције, смене владе и слични политички догађаји. Историја је и живот сасвим обичних људи из прошлих времена. Све док сама нисам почела да истражујем, сматрала сам то небитним у односу на оно што сам могла наћи у уџбеницима. Ако је већ историја та која нас учи о

животу, прикажимо је онда у њеном правом светлу. Зар се свих ових векова није десило нешто поучније од светских ратова? Зар ми немамо нечим узвишијим да инспиришемо наше животе? Можда када бисмо се више посветили неким сасвим обичним ставрима које су биле део живота неких сасвим обичних људи и открили како су они били задовољни и дружељубиви и без технологије од које смо ми данас зависни, можда се тако сучимо са неким од истине за којима трагамо готово читавог живота.

Мој сусрет с прошлочићу ми је показао да и ја сама могу да пишем о историји, о теми која ми је интересантна, на начин који ми је занимљив; да сама доносим закључке и извлачим поуке,

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене”:

Сусрети с Јрошловићу променили ауторкин став према историји и прошлости, уопште. Схватила је да историју не пишу само победници, као и да је не чине само крупни догађаји из политичке и дипломатске историје, већ и животи и искуства обичних људи.

ЧАРНА ЈОВАНОВИЋ

Размишљала сам о томе шта је била најзначајнија промена коју су ми донели *Сусрети с Јрошловићу*. Свакако да је другачији приступ историји и оригиналност тема једна од најважнијих ствари коју *Сусрети* носе. Али сличан начин рада ми је већ од раније био познат захваљујући Истраживачкој Станици Петница, тако да то за мене није била велика промена. Међутим најзначајније што се мени додило било је после самог конкурса, тамо где су ме *Сусрети* одвели... право у Швајцарску. Упознавање са свим тим младим људима из читаве Европе, који говоре различитим језицима, живе у различитим културама, припадници су различитих религија или који се без обзира на све културолошке разлике савршено разумеју. То међународно искуство је оно што је дубоко утицало на мене и захваљујући коме је мој начин размишљања почeo да се мења. Европа и европски идентитет су до тада за мене били само далеки и несхватљиви појмови о којима сам могла да дискутујем колико и о осталим планетама наше галаксије али без суштинског разумевања. Дакле, о њима

сам могла да причам само у фразама које сам некде прочитала и чула. Академија у Швајцарској је на неки начин представљала прекретницу у изградњи мог европског идентитета. Иако не могу да се отменим утиску да све звучи као клише, за мене је заиста било тако. Упркос не увек тако завидном статусу наше земље, почела сам да се осећам као део Европе и као њен равноправни грађанин. Европа, не само као нека мисионарска именица, већ и као сасвим близки појам који означава културне вредности и историју, пријатеље које сада имам у њеним различитим крајевима, језике које желим да говорим и земље које бих волела да обиђем. Европа која се спустила са неких не схватљивих висина и Европа коју је могуће волети. Европа која не представља само политички ентитет већ и укусе, мирисе и боје. То је Европа коју сам почела да упознајем. Сам тај осећај европске припадности је оно незаменљиво што су ми *Сусрети* донели. Заједно са тим осећајем у мојој глави, почело је да се јавља небројено много идеја и да се отварају многе могућности у погледу моје европске будућности и мог школовања.

КОМЕНТАР стручног тима на „значај описане промене”:

Сусрети с Јрошловићу – карта за Европу, и то ону коју је „могуће волети”, Европу која не представља само политички појам, већ и „укусе, мирисе и боје”. Захваљујући *Сусретима с Јрошловићу* ауторка почела да се осећа делом Европе, њеним равноправним грађанином.

Чланови наше АЛУМНИ групе „Сусрети с прошлешћу“ још су рекли:

О ПРОМЕНАМА НА ЛИЧНОМ ПЛАНУ:

Сусрети с прошлешћу су ми показали да могу, да вредим.

J. Јездимировић

Рад на истраживању пре свега ми је помогао да порадим на самоорганизацији. Успео сам да ускладим обавезе око школе са обавезама које изискује истраживање у смислу прикупљања и обраде што веће количине материјала на основу ког бих могао квалитетно да приступим теми. Научио сам да је могуће посветити се додатним ваншколским активностима уз добру организацију и планирање времена.

N. Блатојевић

Након првог пројекта прошла је мирна година, када сам пуна елана радила предано наредни истраживачки рад, будући да ме је проживљено на првој академији потпуно обузело и да сам тако нешто хтела поново да проживим, макар још једном... Али, како је сам Аристотел још давно приметио, ни ми два пута исти не можемо загазити у воду једне реке, у исту воду, те тако, ех, ни ја... Силно сам се трудила и као резултат тог труда настао је истраживачки рад о београдским позориштима, рад који је уједно био проглашен и за најбољи матурски рад о историји Београда. И једна промена доноси другу... О мом раду пише дневна штампа у Србији, а на „Сусретима“ је похваљен.

L. Пејчиновић

Ипак најважнија промена коју је код мене произвело учествовање на конкурсу је та што сам успео да схватим да сам и ја део заједнице и да је важно покренути се, делати дати свој допринос и бити активан члан исте.

H. Блатојевић

...највећа корист била то што сам преко тих истраживања научио да боље разумем ауторе и слушаоце рок музике кроз различита времена и што сам тиме још више заволео ту појаву у светској култури коју људи зову рокенрол.

M. Велојић

...ново знање, нова искуства, нови видици, ставови и пре свега жеља да то све поделите са другим људима, да им покажете нов начин дружења и учења и нов увид у разне могућности које пружа овај конкурс и уопштено овај начин размишљања.

J. Миленковић

О ИСТРАЖИВАЊУ:

Истраживање је много лепше када се зна како.

A. Тасков

Инспиративно је било обраћивати нешто о чему се врло мало зна и не постоји довољно материјалних, писаних извора. Управо тако нешто подстичало је моје стваралачке потенцијале.

Ђ. Плазинић

...чак и право место се не може поредити са сати-
ма у малој, претрпаној читаоници архива.

J. Јездимировић

Радећи истраживачке радове открио сам колико изучавање историје може да буде занимљиво али и да ми је сам начин рада помогао да проблемима и задацима, у школи и свакодневном животу, приступам са неколико страна. Обично се каже „ствари нису једноставне“ – тада сам научио како да објасним сложености и донесем правилне закључке.

D. Радовановић

О СУСРЕТУ СА ДРУГИМА:

Када сам на једном месту видела младе и изузетно паметне људе, што сам закључила из разговора са њима, увидела сам да нема веће награде од размене искустава током истраживања са њима. ...Сигурна сам да у Србији има још много младих са великим потенцијалом, али можда нису доовољно мотивисани за истраживање.

M. Коџић

Ко на брду ма и мало стоји, више види но онај под брдом“ рекао је Његош, а мени су заиста „Сусрети“ помогли да наставим том узлазном путањом, увлачећи се у поре, сазнајући о системима и начинима на који западни свет функционише, и да и даље идем усправно и узбрдо. Јер како бисмо иначе другчије на брдовитом Балкану него усправно и узбрдо?

L. Пејчиновић

...Кроз три године истраживања научих шта значи прилагођавати се, приступити свакоме, не осећати нелагодност да се нешто пита.

A. Тасков

Било је то моје прво путовање у иностранство и место где сам упознао младе људе из десетак европских држава. ...Моје активности у вези са конкурсом и академијом у Берлину помогле су ми да боље разумем свет око себе.

D. Радовановић

О ПРОМЕНАМА на још неким пољима:

Актуелизацијом потиснутог историјског догађаја кроз рад младог човека, а уз помоћ мештана и локалне заједнице, прикупљена су скромна новчана средства и реконструисан је кров музеја и замењена ограда „од прошћа“. Спомен-обележје је нашим скромним доприносом отргнуто од заборава и заштићено од даљег пропадања.

Ђ. Плазинић

Због интересантне теме и занимљивог наслова који носи мој рад био сам у прилици да своје истраживање презентујем и у штампи убрзо након проглашења победника и доделе награда као и приликом прославе 55 година од оснивања школе. Истраживачки рад је уједно био и рад којим сам бранио матурски испит.

H. Благојевић

...И сада настављам свој пут верујући да је прави, из простог разлога што себе проналазим на том путу и што сам задовољна. Укључила сам се у рад Правне клинике да помажем људима у остваривању својих права.

A. Костић

Мој рад су прочитали многи моји пријатељи и рођаци, они су на нов начин видели један део историје о женама, многи од мојих пријатеља су били инспирисани да и сами пробају да напишу рад. Тако да нисам само ја имала корист, него и други људи, што је свакако важно, што је и један

од циљева овог конкурса. Процесом писања сам стекла драгоцену искуство које ми је помогло приликом писања матурског рада и семинарских радова сада на факултету.

J. Миленковић

